

RAPPORT

5

FESTIVALEN -
JIPPO ELLER
UTVECKLINGSSTRATEGI
18-19 januari 2002
UMEÅ

Festivalen är en chans...

...för många yngre, hungriga, kreativa krafter att få genomföra sina idéer om vad kultur är. Många är de exempel runt om i Sverige där nya initiativ har möjliggjorts som tillfälliga evenemang. Att de sedan i många fall blivit årligen återkommande kanske visar på vårt behov av nya former, nya aktörer och nya arenor.

Man kan fråga sig ibland om det är själva föreställningen som är det viktigaste eller vägen dit som engagerar så många och ger yngre krafter chansen att visa sin kompetens. Något de knappast skulle få möjlighet till via de sedvanliga vägarna. Att få visa vad de kan och vill.

De begränsade totala ekonomiska ramarna kan medföra konflikt mellan de tillfälliga festivalerna och den mera etablerade och långsiktiga kulturen. Men det visar sig snabbt att båda behövs. Den lilla lokala festivalen har ett annat syfte och därmed sitt berättigande. Inte minst visar exemplet Umeå att festivaler och övrigt kulturliv kan leva i samverkan.

Lasse Ernst

LOKAL KULTUR är ett programområde inom Stiftelsen framtidens kultur.

Umestan – festivalstan

Festivalarrangörer i Umeå: Erik Palm - Botnia Musik, Robert Dahl Norsten - Umeå Open och Thom Palmen - Umeå Internationella Filmfestival

Festivalen är och ska vara en kortvarig upplevelse och därmed ett jippo i positiv mening. Men det är givetvis samtidigt ett långsiktigt inslag i en gemensam kommunal strategi för kulturen. Kammarmusikfestivalen vill ge både det speciella och det breda. Här ges tillfälle för oss musiker att pröva lite nya former, våga ta ut svängarna, säger Jan Björanger, konsertmästare i Umeå Symfoniorkester och konstnärlig ledare för Umeå Kammarmusikfestival.

Under seminariet återkom diskussionen flera gånger till frågeställningen om en festival (läs kulturarrangemang) får gå med vinst. Eller om det får gå med förlust. Idealet verkar vara ett nollresultat eftersom ett överskott kan resultera i neddragna anslag kommande år och ett underskott kan göra att ledningens förmåga ifrågasätts. Umeå Jazzfestival gjorde tidigt överskott som möjliggjorde starten av Föreningen Jazz i Umeå med konserter utspridda över hela året som ett bra komplement till den korta festivalveckan en gång per år.

Erik Palm, Botnia Musik berättade att festivalerna är en viktig del i Umeås kulturliv och även för hela regionen. Botnia Musik arrangerar Jazzfestivalen, Kammarmusikfestivalen och Folkmusikfestivalen.

- Dessa festivaler breddar, ger kompetens och ett nätverk långt utanför regionens område. De skapar öppenhet vilket leder till ökade resurser och ett mervärde för kommunen, sa Erik Palm.

Satsar på kvalitet

Det finns ju så många rockfestivaler i Sverige så varför ska man då starta en i Umeå också?

- Vi arbetar på exklusiviteten, vi försöker få hit de nya utländska banden före Stockholm, sa Robert Dahl Norsten från Umeå Open. Vi arrangerar seminarier, debatter, vi problematiserar och diskuterar kring musiken. Detta är viktiga inslag i vår rockfestival. Publikerna måste se festivalen som sin angelägenhet. Det får absolut inte vara någon "ambulerande cirkus" med ett gäng rockband som reser runt och ger konserter som kallas festivaler. Detta kommer bara att uppfattas som att en turnéarrangör försöker pumpa pengar ur publikerna.

Umeå Internationella Filmfestival

Thom Palmen har varit med sedan starten för 17 år sedan och är chef för Umeå Internationella Filmfestival som har omkring 20.000 besökare.

Det hela började (som så ofta) i liten skala men årens arbete har lett till att filmfestivalen idag har internationell karaktär och är en av de filmfestivaler i Sverige som har stöd från Svenska Filminstitutet. Den internationella karaktären på Umeå Filmfestival i kombination med den lokala profilen, är ett av huvuddragen för festivalen.

- Man ser på det egna projektet med lite andra ögon då man ingår i ett internationellt nätverk.

När det lilla lokala växer till ett internationellt intresse är det viktigt att ändå bibehålla festivalen som en lokal angelägenhet, menade Thom.

Mellan idealitet och affärsmässighet

För att festivalarrangören ska vinna respekt och bli trodd i sina ambitioner, krävs en kombination av idealitet och ekonomisk medvetenhet. Misslyckanden beror ofta på att man inte klarat denna balansgång. Det krävs att ledningen ska kunna prata med både konstnärer, byråkrater, företagare och frivilliga. Detta är ingen lätt uppgift.

Åke Beckérus, ekonom, beteendevetare och Anders Edström, professor i företagsekonomi har tillsammans studerat sex festivaler för att se hur dess organisationer och strukturer varit uppbyggda. De festivaler man har tittat närmare på är Musik vid Siljan, Hulstfredsfestivalen, Göteborgs Filmfestival, Piteå dansar och ler, Konstrundan på Österlen samt Medeltidsveckan på Gotland. Två tydliga kännetecken ser man snabbt hos samtliga festivaler; en lång planeringstid resulterar i ett kort genomförande samt att många intressenter är involverade t. ex. finansärer, sponsorer och frivilligarbetare.

- Festivalens ryggrad är de ideella krafterna och man måste se upp då den kommersiella inriktningen tilltar för då är risken att de ideellt arbetande tappar intresset. Häri ligger den kanske största faran; Festivalen är ofta en stor apparat med stor budget som kräver god redovisning och lönsamhet. Samtidigt jobbar många frivilliga enbart för att det är roligt och för att de är intresserade av ämnet. Det ideella och professionella måste kunna samverka för att festivalen som rörelse ska lyckas.

- I vår forskning har vi naturligtvis kunnat se på organisatoriska och ekonomiska modeller, resultat etc men ännu mera intressant är att studera annat utfall som nätverk, följd effekter, identitet och självkänsla. Detta är inte lika tydligt och svårare att mäta men det finns där och utgör den kanske största vinsten. Ett av flera positiva resultat av festivalerna är att många unga fått en möjlighet att visa vad de kan. Utan någon formell utbildning eller genom något ansökningsförfarande tar de sig an uppgifter och stärks i den egna självbilden och får en god start in i ett yrkesliv.

De ideella krafterna

Det är inte lika kul att tömma bajamajorna som att serva artisterna backstage.

- Volontärer är mycket vanligare i Sverige än i övriga Europa och de är avgörande för att vi ska kunna genomföra festivalen. Men att jobba med frivilliga kan också ställa till med problem. På något vis drar festivaler till sig många som ibland bara vill förverkliga sina egna idéer och som har svårt att samarbeta. Hur hanterar ni övriga detta, undrade Thom Palmen.

Bengt Jönsson menade att om man arvoderar folk kan man ställa helt andra krav på deras arbetsinsats. Vissa saker måste bara fungera. Detta måste bli gjort! Det måste finnas pengar i budgeten för att betala löner annars kommer helheten att misslyckas.

Det är svårt att motivera för kommunen och andra finansärer att pengar ska gå till administration, samtidigt kräver man av festivalen att allt ska skötas på ett professionellt sätt, även ekonomihanteringen.

- Kulturlivet säljer sig billigt. Frivilligarbete men ändå krav på professionallitet, menar Thom Palmen.

Grundidén ska aldrig förändras

Källarbanden ska dominera, inte de kända väletablerade banden. Men om stor publik kommer för att se kändisarna så får de lokala banden också en större publik...”, sa Lars-Anders Rylander, kommunanställd projektledare för SMACK Rockfestivalen.

I Timrå har rockfestivalen SMACK blivit en kommunal angelägenhet. Två ungdomar, Lars-Anders Rylander och Roger Bergsten, som tidigare jobbat ideellt har nu blivit kommunanställda för att jobba vidare med att synliggöra de lokala källarbanden – det som är grundidén med SMACK. Men vad händer med grundidén om publiken vill se de kända banden?

Syftet med SMACK är just att ge det lokala musiklivet tillfälle att utvecklas och visa upp sig. Det ingår i en kommunal strategi. De ideella krafterna finns kvar vid genomförandet av festivalen även om arrangörerna numera blivit två unga kommunala tjänstemän.

SMACK är ett exempel på hur de ideella, ungdomliga initiativen kan samspela med den kommunala förvaltningen.

- Det är lätt att ha en idé, men svårare att förverkliga den om man inte har kunskap och erfarenhet, säger Lars Anders Rylander och Roger Bergsten.

Festival med ideologin som grundsten.

När vi kom till festplatsen vid Nämforsen kändes allt rätt. En festplats som hade allt vi sökte och som dessutom endast användes en gång per år vid midsommarfirandet. Här fanns den mäktiga forsens och dessutom har detta varit en naturlig mötesplats för människor under 1000-tals år.

- Allt måste ske i ett sammanhang, sa Thomas Tejle, arrangör för folk- och världsmusikfestivalen Urkult vid Nämforsen i Näs-åker. Vi hade några grundelement som vi ville att festivalen skulle uppfylla; Vi ville arbeta med miljöperspektiv och på så sätt blev vi den första KRAV-märkta festivalen i Sverige. Vi bildade en miljögrupp för sopsortering och införskaffade urinseparerande toaletter och pratade med de lokala bönderna som visade sig ha ett stort intresse.

- Det var också ett mål för oss att jobba med en internationell scen och för att det skulle bli möjligt kände vi att det var viktigt att först bygga en stabil och bra lokal grund, där våra ideer djupt förankrades och ventilerades. Befolkningen skulle känna sig delaktig och därför var det viktigt för oss att ha en välvilja och en positiv känsla med oss från bygden.

Och att festivalen ska samverka med institutionerna, skolan och kulturskolan för fortsatt framgång och berättigande.

- Första året gick vi back med 200.000 kronor. Det var hemskt. Alla var ju tvungna att få betalt. Men vi fixade det till slut. Vi fick ta pengarna ur egen ficka och ta en del lån. Under vintern anordnade vi en stödkonsert och fick genom den in 25.000 kronor. Alla engagerade sig. Vi kände att vi hade stort stöd från omgivningen, arrangemanget hade ju faktiskt lyckats förutom rent ekonomiskt. Vi beslöt att vi skulle fortsätta och förra året gick vi faktiskt lite plus, berättade Thomas.

Första året regnade det i fyra dar

Munkfors i Värmland, en bruksort som idag kännetecknas av nedläggelser, avfolkning, hög arbetslöshet... och många konstnärer. Bland de unga som lämnat bygden finns de som känner att de vill göra något för sin barndomsbygd med en förhoppning om att en dag kunna återvända.

Fanny Söderbäck är en av alla de som flyttat till andra (större) orter. Tillsammans med flera av sina gamla kamrater började hon prata om vad de ville göra – resultatet blev en festival arrangerad av deras nybildade Kulturföreningen Klar. Ingen hade arrangerat något sådant tidigare.

- Hur gör man en festival, frågade vi oss, sa Fanny. Med Urkult som inspirerade förebild satte vi igång att dra upp mål och innehåll. Vilka är våra resurser? Vi har ju inga pengar men vi har oss själva och vi har "konceptet" Ransäter. Det är vårt kapital, det är det som vi ska bygga vidare på.

- Vi ville se möjligheterna – inte problemen. Vi såg landsbygden som en stor tillgång. Närheten till människor. Vi kunde lätt låna mark, grejor, presenning, plankor, elskåp, staket, latrinsäckar... sådana saker som man i storstan måste hyra för dyra pengar.

Det är publiken som gör festivalen. Det ges utrymme för att prata, bada, äta och umgås. Fasta måltider då det är tyst på scenen, ingen konkurrens utan lugn och ro för annat. Ett mycket blandat program garanterar också en blandad publik – möten över generationsgränserna.

- Det generationsöverskridande finns naturligt på landsbygden, det ville vi ta vara på. Det är inte som i städerna där de gamla har sina lokaler och de unga sina. Här möts man på ett naturligt sätt – så också på vår festival.

De 15 personer som tog initiativ till festivalen i Ransäter bodde på annat håll. Idag har 8 av dem flyttat hem igen och dessutom har ytterligare fyra andra upptäckt bygden och flyttat dit tack vare att de besökte festivalen. Inget dåligt tillskott i en liten avfolkningsskommun.

Ett fruktbart möte

Som norrbottning är man framför allt två saker - stolt och romantiker. Ofta i kombination. Det finns mycket att vara stolt över i Pite Älvdal. Det vidsträckta landskapet, ömsom mjukt och böljande, ömsom kargt och vilt, detta menar Roger Norén, Festspele i Pite Älvdal.

Festivalen – den moderna kulturformen

Bengt Lidström, Svenska Musikfestivaler berättade om det fruktbara samarbetet mellan festivalerna och näringslivet.

- För att genomföra en festival krävs finansiering från flera olika håll vilket är arbetsamt men samtidigt en möjlighet eftersom det bl. a. innebär vidgat kontaktnät och möte med nya publikgrupper. En förutsättning för framgång i förhandlingarna med sponsorer är ofta att man från kommun och landsting/region stöder projektet. Den bästa kulturella investeringen en kommun kan göra är festivalen, och då räknar jag inte med mervärdet som också är stort men nästan omöjligt att mäta, menar Bengt Lidström.

Tron på musikens möjligheter

Roger Norén, konstnärlig ledare för Festspele i Pite Älvdal talade om hur man närmar sig ett lyckat sponsringsavtal.

- Vi begav oss bokstavligen ut på en lång resa genom Norrbotten på jakt efter den regionala särarten och vad vi fann var forsar som dånade så att vi inte hörde vad vi själva tänkte, knastriga telefonledning och ett helvete med mygginvasion – och då konstaterade vi att det som är typiskt för vår bygd är tystnaden, naturen och musiken.

För att ta vara på denna mångfald behöver man goda samarbetspartners, ett innovativt och generöst näringsliv och beslutsfattare som tror på musikens möjligheter och kraften i mänskliga möten. Det har vi i Pite Älvdal, sa Roger Norén.

Varför kultursponsring?

Gunnar Jonsson, Öhrlings PricewaterhouseCoopers, vittnade om orsakerna till att hans företag valt att stödja kulturprojekt som bl. a. Festspelele i Pite Älvdal och Svenska Musikfestivaler.

- Varför gör vi sånt? Vår uppgift är ju att tjäna pengar. Jo, för att kunna erbjuda våra kunder och anställda upplevelser. Vi vill dessutom engagera våra lokalkontor att mera aktivt medverka i och dra nytta av de arrangemang som vi stöder.

Faktorer som påverkar sponsorns beslut är att projektet ska hålla hög konstnärlig kvalitet, engagera, ha en viss bredd, nå alla åldrar och helst vara såväl lokalt som internationellt förankrade.

I samtalet kring sponsorkontakter framkom bland annat vikten av att synas i olika sammanhang, visa upp sig både som person och med sitt projekt för att vid lämpligt tillfälle göra en förfrågan om sponsring. Ett långsiktigt lobbyarbete. Dessutom handlar det om att arrangören måste vara väl påläst om företagets policy, se till så att arrangemang och företagsprofil fungerar tillsammans. Och att, om flera sponsorer är involverade, se till att balansera de olika intressena mot varandra, tipsade Gunnar.

Lekfullhet men inte oansvarighet

Anledningen för att genomföra en festival eller en stadsföreställning kan vara att man firar ett jubileum men också att man behöver samlas för att se vilka man är. Eller för att man helt enkelt känner behov av att göra något annorlunda. Ett jippo.

Ann-Cathrine Fröjdö, regissör och kulturproducent har i flera år tillsammans med Tuomo Haapala arbetat med stadsföreställningar i samband med jubileer.

- Vi jobbar utifrån den miljö och de förutsättningar som stadens rum erbjuder. Men mest på de människor, yrkesgrupper, föreningar som bor och verkar där. Stadens profil ska komma fram i vår föreställning. Området kring Kalmar Slott hade sin karaktär, varvsområdet i Helsingfors gav oss den profilen och industriområdet kring Motala ström i Norrköping gav oss en arena, sa Ann-Cathrine.

Brandkåren, industrin, brottarklubben eller dansföreningen. Alla kan vara med i en multiföreställning. Brandmännen som annars bara får rycka ut när det händer farliga saker får nu chansen att visa upp hur skickliga de är att skapa konstverk med sina maskiner och sitt vatten. Deras yrkesskicklighet tas till vara i kombination med koreografer, ljussättare, musiker och andra.

Som konstnär, menar Ann-Cathrine, är det viktigt att inte bara utgå från sin egen kunskap utan också söka andras skicklighet för att kunna skapa något tillsammans. Koppla samman nya grupper som annars inte möts. Inte ser varandra eller varandras skicklighet. Genom detta finner man det nya genom det tvärkonstnärliga och får garanterat nya individer intresserade och öppna för att möta andra konstnärliga uttryck.

Citat

"Festivalerna är viktiga för Umeborna och för vår profil"
Inger Edebro Sikström, tf kulturchef i Umeå kommun.

"Ingen festival funkar utan eldsjälarna/tokstollarna. Starten kan inte ske genom ett kommunalt beslut eller genom institutionerna"
Bengt Lidström, Svenska Musikfestivaler.

"Ingen som har upplevt föreställningen Trolltagen vid Storforsen kan komma på tanken att bygga ut älven"
Roger Norén, Festspele i Pite Älvdal.

Lokal Kultur 2002

Följande seminarier är programlagda för 2002. Se även www.framtidenskultur.se/lokalkul

UNGDOMAR - BORTGLÖMDA I DEN LOKALA KULTUREN

8-9 februari 2002, Karlstad

De ungas kulturformer räknas ofta som nöje medan de äldres kulturyttringar, som erbjuds av det offentliga kulturlivet, räknas som kultur. Ska de vuxnas roll vara att inspirera, skapa förutsättningar och väcka intresse eller att uppfostra till vuxen kultursmak? Hur ser unga på kultur? Finns det en specifik ungdomskultur? Passar kommunernas och statsmakternas bidrag ungdomarnas kulturprojekt? Hur ser ungas idéer och engagemang ut och vilket stöd vill de ha?

FORNBYAR OCH KULTURARV - HUR TURISTANPASSAT FÅR ETT KULTURARV VARA

25-26 mars 2002, Skäftekärr, Öland

En stor del av den turism som idag efterfrågas bygger på komponenterna upplevelse, historia och kunskap. Kombinationen av historisk plats eller byggnad och kulturell upplevelse i form av utställning eller föreställning är därför mycket intressant. På många platser arrangerar man kultur-evenemang i historiska miljöer. Det vetenskapliga kontra det turistiska. Hur turistanpassat får ett kulturarv bli?

LOKAL KULTUR - GRUNDSTENEN I SVENSKT KULTURLIV

24-25 maj 2002, Tjörn

I samtalen om svenskt kulturliv hamnar vi ofta i en diskussion om resursfördelningen. Var pengarna behövs bäst. Men det handlar inte bara om detta. Som utgångspunkt för ett konstruktivt och framtidsyttande samtal är det viktigt att se det lokala, regionala och centrala som lika viktiga pusselbitar. Ett aktivt deltagande på alla nivåer stärker hela landets kulturliv och blir därmed en resurs för såväl människors välbefinnande som det vi brukar kalla tillväxt. Det handlar om att skapa bästa möjliga förutsättningar för ett aktivt och brett deltagande i kulturlivet.

Seminarie serien Lokal Kultur är kostnadsfri. Deltagarna betalar själva kost, logi och resa.

anmälan / information

Lasse Ernst, Anki Alm eller Anie Edéus
LOKAL KULTUR / EUREKA
Vickleby bygata 12
386 93 Färjestaden
Tel: 0485 - 366 60
Fax: 0485 - 366 70
lokalkultur@framtidenskultur.se
www.framtidenskultur.se/lokalkul